

NOŢIUNEA ŞI PARTICULARITĂŢILE CONTRACTULUI NORMATIV CA IZVOR DE DREPT

Oleg PANTEA,
doctorand

Recenzent: ***Andrei NEGRU,***
doctor în drept, conferenţiar universitar (USM)

SUMMARY

The article points out the scientific approach of the notion of normative contract as a source of law, plurality of notions making evident the favorite notion.

The analysis of the general peculiarities specific to the normative contract, the place and the role of the normative contract in the system of sources of law of Republic of Moldova.

Contractul (de la latinescul *contractus* – a strânge) este definit ca voinţa comună a cel puţin două persoane de a constitui, de a modifica sau de a stinge între aceste persoane raporturi juridice (exemple: contract de vânzare-cumpărare, de mandat etc.).[1] Contractul este, aşadar, un act juridic ce stabileşte drepturi şi obligaţii pentru subiecte determinate. Din această perspectivă, contractul nu constituie un izvor de drept, pentru că el se referă la cazuri individuale, domestice, prezente în arena juridică, cotidiană a fiecărui sistem de drept.[2]

Contractul rezultă din norme juridice şi se face în strictă conformitate cu ele. Mai sunt însă şi contracte care conţin, stabilesc anumite reguli de conduită. În asemenea cazuri, se spune că acordul dat este normativ. Spre deosebire de celelalte contracte, contractul normativ este izvor al dreptului.[3]

Contractul normativ este deci o specie aparte de contract, care nu se referă la drepturi şi obligaţii pentru subiecţi determinaţi, ca participanţi la un raport juridic, ci care are în vedere reglementări cu caracter general, impersonal şi repetabil. El face parte din izvoarele dreptului pozitiv prezente în ramurile dreptului constituţional, dreptului internaţional şi ale dreptului muncii.

Importanţa contractului normativ ca izvor de drept a crescut considerabil la etapa contemporană dat fiind că multe probleme apărute într-un stat au încetat de a mai fi tratate ca probleme interne, acestea devenind probleme internaţionale, probleme ce preocupă întreaga comunitate umană. Aceasta se referă, în primul rînd, la problema drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului (conform prevederilor art. 4 al Constituţiei Republicii Moldova, pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care Republica Moldova este parte, constituie un izvor de drept[4]). Prin prisma contractului normativ se realizează securitatea statului, integrarea în economia mondială, contracararea bolilor, epidemiilor, combaterea criminalităţii internaţionale ş.a.

Astăzi, pentru ţara noastră, însemnătatea contractelor normative este de necontestat, dat fiind faptul că pe baza lor s-a lărgit sfera de colaborare dintre organele statului, acestea din urmă realizând diferite programe comune de activitate. Existenţa contractelor normative a contribuit la fortificarea procesului de perfecţionare a legislaţiei Republicii Moldova.

Totodată, trebuie de menţionat că locul şi rolul contractului normativ în sistemul izvoarelor de drept al Republicii Moldova în mare măsură este determinat de procesul de constituire a însuşi sistemului de drept, proces care este unul continuu.

Noţiunea de contract normativ ca izvor formal al dreptului îşi are originea încă din antichitate. Conform concepţiilor jurisconsulţilor romani, exprimarea consimţământului poporului (*consensus*) reprezenta un factor care sta la baza elaborării legilor, contractelor şi a obiceiurilor juridice.[5] Primele idei despre contracte ca izvoare de drept s-au conturat în perioada republicană a dreptului roman, reflecţii preluate apoi de adepţii *doctrinei dreptului unic*, doctrină care a recunoscut contractul normativ ca unicul izvor al întregului sistem de drept pozitiv. Susţinătorii acestei doctrine abordau contractul normativ ca pe un izvor *de facto* al dreptului pozitiv şi nu ca pe un izvor *de iure*; ca mijloc de limitare a libertăţilor personale.[6]

Conform *şcolii sociologice* sau *pozitiviste a dreptului,* dreptul constituie o aparenţă, recunoscută şi instituită de către puterea de stat, având funcţia de a asigura stabilitatea ordinii şi a păcii sociale.[7] Deci, dreptul nu s-a născut ca un imperativ al vieţii comunitare, ci era reprezentat ca o realitate cu

caracter formal, instituită şi sancţionată de către stat, un instrument şi un indicativ al înţelegerii conştiente dintre indivizi, fapt care a dus la identificarea noţiunii de „drept" şi „legislaţie".[8] Astfel, izvoare de drept erau recunoscute doar actele normative elaborate de către stat.

La rândul său, *teoria dreptului convenţional* era diametral opusă celei anterioare, dreptul fiind recunoscut ca un rezultat al unor dezbateri multilaterale cu caracter individual şi colectiv. Susţinător al teoriei dreptului convenţional, T.V. Kaşanin subliniază existenţa în societate a trei niveluri cu caracter normativ: statal, local (la nivelul subiecţilor de drept colectiv) şi individual (la nivelul indivizilor). Una dintre formele nivelului individual o constituie reglementarea contractuală, în rezultatul căreia se dezvoltă aşa-numitele „micronorme"– reguli de comportament ş.a.[9] Făcînd o analiză ştiinţifică a ideilor teoriei convenţionale, A.V. Demin constată că, aplicând aceste concepţii, riscăm să pierdem specificul dreptului, în corelaţie cu celelalte ştiinţe sociale.[10]

În literatura juridică de specialitate pot fi evidenţiate următoarele definiţii ale contractului normativ.

În viziunea autorilor români Ioan Ceterchi şi Ion Craiovan, contractul normativ este izvorul de drept cu o sferă mai restrânsă, care presupune o formă convenţională de creare a normelor juridice, unde drepturile şi obligaţiile se manifestă ca reguli de conduită – norme obligatorii pentru părţi, în comportamentul lor.[11]

Gh.C. Fiodorov consideră că „contractul normativ" este constituit din reguli cu caracter generic care au scopul de a reglementa relaţiile viitoare dintre părţile contractante.[12]

Gheorghe Avornic vede în „contractul normativ" acordul juridic bazat pe manifestarea de voinţă a părţilor, care stabileşte reglementări cu caracter general. Este o categorie de contracte care nu priveşte nemijlocit drepturile şi obligaţiile unor subiecţi de drept determinaţi, deci nu vizează un raport concret.[13]

În opinia lui Costică Voicu, „contractul normativ" este acel act juridic care are în vedere reglementări cu caracter general, impersonal şi repetabil.[14]

Cert este că definiţiile enumerate mai sus nu scot în evidenţă deosebiri principale. Autorii amplasează la baza definiţiilor acele însuşiri care permit evidenţierea particularităţilor caracteristice contractului normativ ca izvor formal al dreptului. Din analiza atentă a elementelor pe care le clădesc definiţiile, şi a definiţiilor înseşi, se degajă următoarele trăsături caracteristice ale contractului normativ:

1. Este un *acord în scris*, ceea ce determină siguranţa deplină privind conţinutul reglementării.

2. Caracterul *bilateral* sau *multilateral* al contractului. Potrivit acestei trăsături, contractul normativ are menirea să stabilească o obligaţie sau o regulă de conduită pentru două sau mai multe persoane nedeterminate. Contracte normative bilaterale sunt acelea care se încheie între subiecţi individuali sau colectivi; contracte normative multilaterale sunt acelea la care participă o pluraritate de persoane.

3. Este bazat pe *libera manifestare de voinţă a părţilor*. Contractele normative sunt acele izvoare formale de dept care exprimă clar acordul de voinţă al părţilor contractante, prin procedurile complexe de negociere şi adoptare.

4. Un indiciu specific al contractului normativ este *caracterul generic*. Contractul normativ vizează raporturi juridice pentru un colectiv şi nu numai pentru o persoană determinată.

5. Contractul normativ se determină prin *autonomia de voinţă a părţilor*. Părţile contractante au libertatea de a hotărî singure felul şi conţinutul contractului pe care vor să-l încheie.

6. Executarea obligatorie de către subiecţi a prevederilor contractului. Importanţa generală a contractelor normative derivă din faptul că regulile stabilite de ele, ca şi drepturile şi obligaţiile la care dau naştere, sunt obligatorii din punct de vedere juridic pentru părţile contractante.

Profesorul rus Iu.A. Tihomirov[15] se pronunţă asupra unor asemenea trăsături definitorii ale contractului normativ, cum ar fi: consimţământul părţilor, egalitatea în drepturi, caracterul oneros al contractului (despre caracterul oneros vorbesc şi autorii ruşi D.N. Barah, A.V. Demin[16]), răspunderea reciprocă şi garantarea prin drept a contractului.

La rândul său, V.V. Ivanov exclude din categoria particularităţilor „caracreul oneros" al contractului şi „garantarea prin drept", astfel elucidând următoarea gamă de particularităţi universale: manifestarea de voinţă a părţilor, concordanţa subiecţilor, autonomia, egalitatea subiecţilor, executarea obligatorie a condiţiilor contractului.[17]

Cu referire la „caracterul oneros" al contractului normativ, într-adevăr, nu sunt suficiente argumente care i-ar putea atribui contractului acest caracter. Astfel, caracterul oneros al contractului este caracteristic mai mult contractelor cu caracter nenormativ, dar să nu uităm că şi aici nu toate contractele sunt cu titlu oneros.

Cât priveşte „garantarea prin drept" a contractului, este mai mult caracteristică corelaţiei dintre contractul normativ şi actul normativ. Dar să nu uităm că actele normative (legislative) au o importanţă deosebită la executarea prevederilor contractului normativ.

Profesorul rus A.V. Demin subliniază alte trei particularităţi ale contractului normativ, şi anume:

1. Contractele normative se încheie în interesul public.

2. Caracterul multilateral al contractului normativ (conţine norme de conduită care sunt obligatorii nu doar pentru părţile contractante).

3. Ordine specifică de soluţionare a conflictelor apărute în legătură cu executarea contractelor normative.[18]

Analizând concepţiile profesorului A.V. Demin, V.V. Ivanov subliniază că, în afară de particularităţile cu caracter universal, ar fi corect de inclus şi caracterul specific al normei contractuale, care să determine natura actelor juridice contractuale.[19]

O importanţă deosebită pentru dezvoltarea contractului normativ ca izvor de drept are forţa lui juridică. Forţa juridică a contractului normativ nu este reflectată ca o particularitate specifică a contractului normativ, ci ca o proprietate a acestuia (o stare a lui), deoarece contractul normativ corelează prin acţiunile lui cu actul normativ.

În baza cercetărilor efectuate, putem defini contractul normativ ca fiind: ***izvorul formal al dreptului care presupune manifestarea de voinţă a două sau a mai multor persoane, bazată pe consensualism şi reglementări cu caracter generic, care priveşte drepturile şi obligaţiile unor subiecte de drept nedeterminate.***

Din analiza elementelor pe care le relevă definiţia de mai sus se degajă următoarele particularităţi specifice ale contractului normativ, care îl deosebesc de alte categorii de contracte:

1. Caracterul general.

– reglementarea unor relaţii mai echilibrate, mai tipice;

– răspândirea asupra unui cerc mai larg de persoane;

– aplicarea repetată în diferite situaţii;

– existenţa pe o perioadă nelimitată.

2. Caracterul obligatoriu.

3. Valabilitate nelimitată, indiferent de apariţia sau întreruperea relaţiilor juridice prevăzute în contract.

Particularităţile sus-menţionate ne permit să stabilim sfera de aplicare a contractului normativ, rolul şi importanţa lui în sistemul izvoarelor de drept, perspectivele dezvoltării contractelor normative.

Efectuând o abordare ştiinţifică a noţiunii şi a particularităţilor contractului normativ ca izvor formal al dreptului, putem concluziona următoarele:

✓Pentru definirea contractului normativ ca izvor formal al dreptului folosim noţiunea de **contract** în înţelesul larg al cuvântului, şi anume: ca acord, convenţie, protocol, tratat.

✓Contractul normativ este constituit din norme de drept care sunt obligatorii, adică nişte prevederi cu caracter generic care stabilesc drepturile şi obligaţiunile părţilor contractante. Există contracte normative interne, cum ar fi, de exemplu, contractul colectiv de muncă – conţine norme generale cu privire la condiţiile de muncă, norme care stabilesc obligaţiile părţilor de a respecta în totalitate prevederile contractului, şi contracte normative internaţionale, cum ar fi, de exemplu, acordurile internaţionale – din momentul în care un stat recunoaşte acordul internaţional acesta devine parte componentă a legislaţiei statului respectiv, ultimul asumându-şi obligaţia de a respecta prevederile acordului.

✓ La etapa contemporană, acolo unde se lărgeşte sfera de acţiune a dreptului, contractul normativ devine un important mecanism de dirijare a relaţiilor sociale.

Note:

[1] Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova. Vol I. – Chişinău: ARC, 2006, p. 209.

[2] *A se vedea:* C. Voicu. *Teoria generală a dreptului.* – Bucureşti: Lumina Lex, 2002, p. 185.

[3] *A se vedea:* B. Negru, A. Negru. *Teoria generală a dreptului*. – Chişinău: Bons Offices, 2006, p. 305.

[4] Constituţia Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994// Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 001.

[5] *A se vedea:* В.Ф. Тарановский. *Учебник энциклопедии права.* – Москва, 1917, p. 180.

[6] *A se vedea:* А.В. Демин. *Нормативный договор как источник административного права* // Государство и право. 1998, nr. 2, p. 15.

[7] *A se vedea:* M. Djuvara. *Teoria generală a dreptului*. – Bucureşti: ALL, 1995, p. 329.

[8] *A se vedea:* I. Ursan. *Principalele şcoli şi curente de drept în gândirea juridică.* – Chişinău, 1998, p. 61.

[9] *A se vedea:* Т.В. Кашанина. *Индивидуальное регулирование в правовой сфере*. – Москва, 1002, p. 124-126.

[10] *A se vedea:* А.В. Демин. *Op. cit.*, p. 21.

[11] *A se vedea:* I. Ceterchi, I. Craiovan. *Introducere în teoria generală a dreptului.* – Bucureşti: ALL, 1998, p. 87.

[12] *A se vedea:* Г. К. Федоров. *Теория государства и права.* – Кишинев, 1998, p. 272.

[13] *A se vedea:* Gh. Lupu, Gh. Avornic. *Teoria generală a dreptului.* – Chişinău: Lumina, 1997, p. 92.

[14] *A se vedea:* C. Voicu. *Op. cit.*, p. 186.

[15] *A se vedea:* Ю.А. Тихомиров. *Конституция, закон, подзаконный акт.* – Москва, 1994, p. 126.

[16] *A se vedea:* Д.Н. Барах, А.В. Демин. *Административный договор, вопросы теории* // Российский Юридический журнал, 1995, nr. 2, p. 69-79.

[17] *A se vedea:* В.В. Иванов. *К вопросу о теории нормативного договора* // Журнал росийского права, 2000, nr. 7, p. 88.

[18] *A se vedea:* А.В. Демин. *Op. cit.*, p. 18.

[19] *A se vedea:* В.В. Иванов. *Op. cit.*, p. 88.